



# תעסוקת נשים אקדמאיות ממזרח ירושלים

## יעד מרכזי בתחום התעסוקה: העלאת שיעורי התעסוקה של נשים ערביות בירושלים

בשנים האחרונות ניכרים מאמצים רבים לשילוב תושבי מזרח ירושלים בתעסוקה בכלל ובתעסוקה איכותית בפרט.

בתוכנית החומש לצמצום פערים חברתיים-כלכליים במזרח ירושלים, המופעלת מכוח החלטת הממשלה 3790, הוגדרו שלוש מטרות בתחום הכלכלי: להגדיל את פריון העבודה של תושבי מזרח ירושלים, לשלב את התושבים במעגל התעסוקה ולהגדיל את ההכנסות למשק בית.

כמו כן, בהחלטה ניתן מיקוד לתעסוקת נשים, והוגדר יעד תעסוקתי: עד שנת 2023 שיעור התעסוקה של נשים במזרח ירושלים יעמוד על 75% מתעסוקת נשים ערביות בישראל.

בהחלטת הממשלה 3790 לא היה מיקוד מיוחד באוכלוסיית הנשים האקדמאיות. עם זאת, במחקרים אחרונים שערכו חוקרי מכון ירושלים למחקרי מדיניות אחד הממצאים הבולטים היה שיעור התעסוקה הנמוך של נשים אקדמאיות במזרח ירושלים בהשוואה לאוכלוסיות אחרות. לפיכך, אנו רואים לנכון להתמקד בתוכנית החומש הבאה בהעלאת שיעורי התעסוקה של נשים אקדמאיות במזרח ירושלים.

## נשים ערביות בירושלים מועסקות פחות מנשים ערביות בערים מעורבות

מנתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי שיעור הנשים האקדמאיות במזרח ירושלים דומה לשיעור האקדמאיות הערביות בערים מעורבות בישראל<sup>2</sup>: בשנת 2021 השיעור עמד על 30% בקרב ערביות בירושלים, לעומת 28% בקרב ערביות בערים המעורבות.

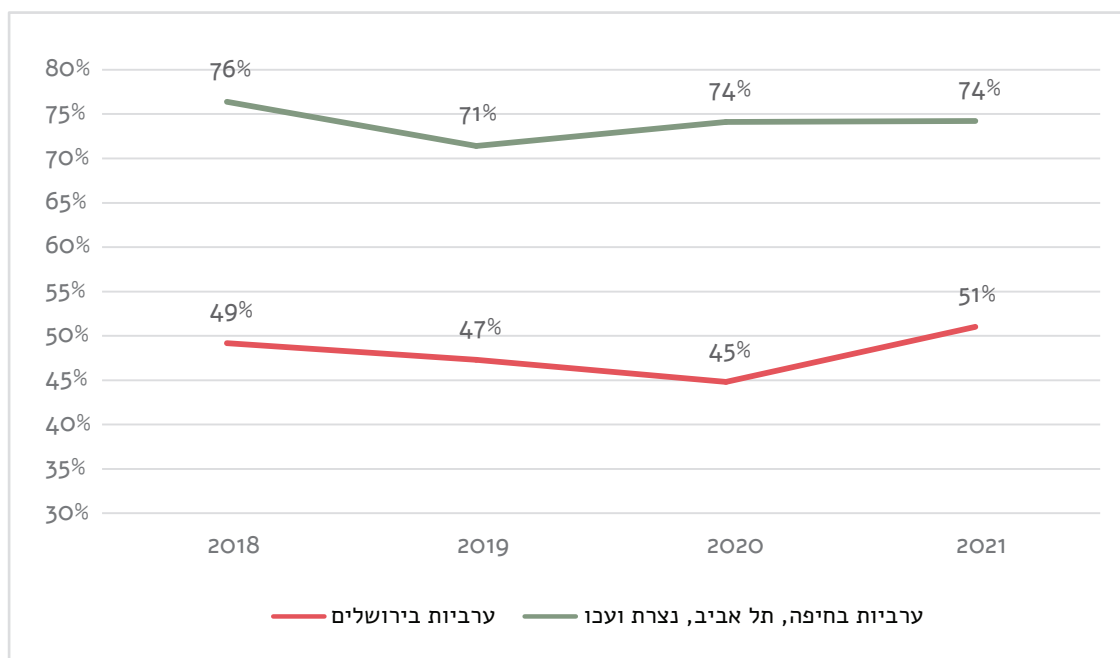
1 בעלות תואר ראשון ומעלה.

2 הערים המעורבות כוללות את תל אביב, חיפה, נצרת ועכו. בהמשך יבחן המכון מהי קבוצת ההשוואה המתאימה ביותר.

בממוצע השנים 2018-2021, רק 48% מהאקדמאיות במזרח ירושלים מועסקות (11,500 אקדמאיות מועסקות), לעומת 74% מהנשים הערביות בערים המערבות. הפער הממוצע לשנים הללו עומד על 26 נקודות אחוז.

לרוב נהוג לעודד רכישת השכלה גבוהה לשם הגדלת שיעורי התעסוקה והשתלבות במעגלי העבודה, אך מהנתונים הנ"ל וממחקרים נוספים שערך המכון עולה כי התמונה במזרח ירושלים מורכבת יותר, ורכישת השכלה גבוהה בקרב נשים אינה ערובה להשתלבות בתעסוקה. כלומר, ככל הנראה ישנם חסמים ייחודיים במזרח ירושלים שמגבילים את האפשרויות של נשים אקדמאיות לצאת לעבוד.

### תרשים מס' 1: שיעור תעסוקת נשים אקדמאיות בגילאי 25-64, ערביות בירושלים לעומת ערביות בערים מעורבות



מקור: סקר כוח אדם של הלמ"ס, 2021

בשל מגבלות סטטיסטיות, אין אפשרות להשתמש בנתוני הלמ"ס כדי לאפיין לעומק את האוכלוסייה האקדמאית במזרח ירושלים או לחלק אותה לפי קבוצות גיל.

לפיכך, בשנת 2020 ערך מכון ירושלים למחקרי מדיניות מחקר רחב היקף שמטרתו למפות את ההון האנושי בקרב צעירים במזרח ירושלים. המחקר כלל סקר ייעודי נרחב בקרב מדגם של 1,500 משיבים צעירים וצעירות (בגיל 18-35) מ-19 השכונות הערביות במזרח ירושלים. בנוסף, במסגרת המחקר התקיימו שתי קבוצות מיקוד שבהן השתתפו צעירים ממזרח העיר בעלי תעודה אקדמית.

מהסקר עלה כי 29% מהנשים הצעירות במזרח ירושלים הן אקדמאיות, וכי שיעור התעסוקה של נשים אלו הוא 38% בלבד.

הסקר וקבוצות המיקוד מאפשרים לנו לנתח את האוכלוסייה הנ"ל ולאפיין את החסמים שעומדים בפניה בהשתלבות בתעסוקה.

## חסמים להשתלבות נשים אקדמאיות ערביות בירושלים בתעסוקה

במחקר הון אנושי ובמחקרים נוספים שנערכו בעשור האחרון עלו מספר חסמים מרכזיים להשתלבות צעירים ממזרח ירושלים בתעסוקה. חלק מן החסמים נוגעים באופן ספציפי לנשים בכלל ולנשים אקדמאיות בפרט:

◀ **חסם מגדרי-תרבותי:** כאמור, אף שהנשים במזרח ירושלים משכילות יחסית, 62% מהנשים האקדמאיות הצעירות (בנות 18-35) אינן עובדות. בקבוצות המיקוד הנשים ציינו כי הן לא מקבלות תמיכה מהסביבה הקרובה בכל הנוגע לשילוב חיי משפחה ועבודה, על אף שהן היו מעוניינות לעבוד, וכי כאשר הן הופכות לאימהות מצופה מהן להישאר בבית.

◀ **מחסור במעונות יום:** מחקרים<sup>3</sup> מראים כי ישנו מחסור במסגרות לתינוקות ופעוטות בשכונות מזרח ירושלים, וכי זהו אחד החסמים המרכזיים העומדים בפני שילוב נשים בשוק העבודה.

◀ **נגישות ותשתיות:** מחסור בנגישות תחבורתית למערב ירושלים ולאזורי התעסוקה מצמצם את אפשרויות הבחירה של גברים ונשים ממזרח ירושלים ומוביל אותם לעבוד בקרבת מקום המגורים.

◀ **קושי משמעותי בעברית:** 58% מהנשים האקדמאיות הצעירות ציינו שהאוריינות השפתית שלהן<sup>4</sup> בעברית נמוכה.

◀ **השכלה גבוהה והכרה בתעודות:** כאמור, הנשים הצעירות במזרח ירושלים משכילות יחסית, אך שיעור גבוה מהן לומדות מקצועות שאינם מובילים להשתלבות בשוק העבודה, כמו חינוך ומדעי הרוח.

בנוסף, 86% מהנשים האקדמאיות הצעירות במזרח ירושלים למדו במוסדות פלסטיניים; במקרים רבים מדינת ישראל אינה מכירה בתעודות שהתקבלו מן המוסדות הללו, ולכן הבוגרות אינן יכולות להשתלב בשוק העבודה בתחום שלמדו.

בקבוצת המיקוד ובמחקר נוסף שערך המכון על השתלבות תושבי מזרח ירושלים בשוק התעסוקה הישראלי<sup>5</sup> מצטיירת בעיה של "מיופיה" (קוצר ראייה): נשים רבות במזרח ירושלים בוחרות ללמוד באוניברסיטאות פלסטיניות כדי "לדלג" על הצורך ללמוד את השפה העברית ואת התרבות הישראלית, אך לו היו יודעות שכדי להגדיל את סיכוייהן להשתלב בתעסוקה בישראל עדיף להן ללמוד בישראל, ייתכן שהיו בוחרות מראש ללמוד באוניברסיטה ישראלית.

◀ **אפליה:** שיעור גבוה מהנשים הצעירות האקדמאיות חשו אפליה בקבלה לעבודה, ואף בשיעור גבוה מהנשים שאינן אקדמאיות.

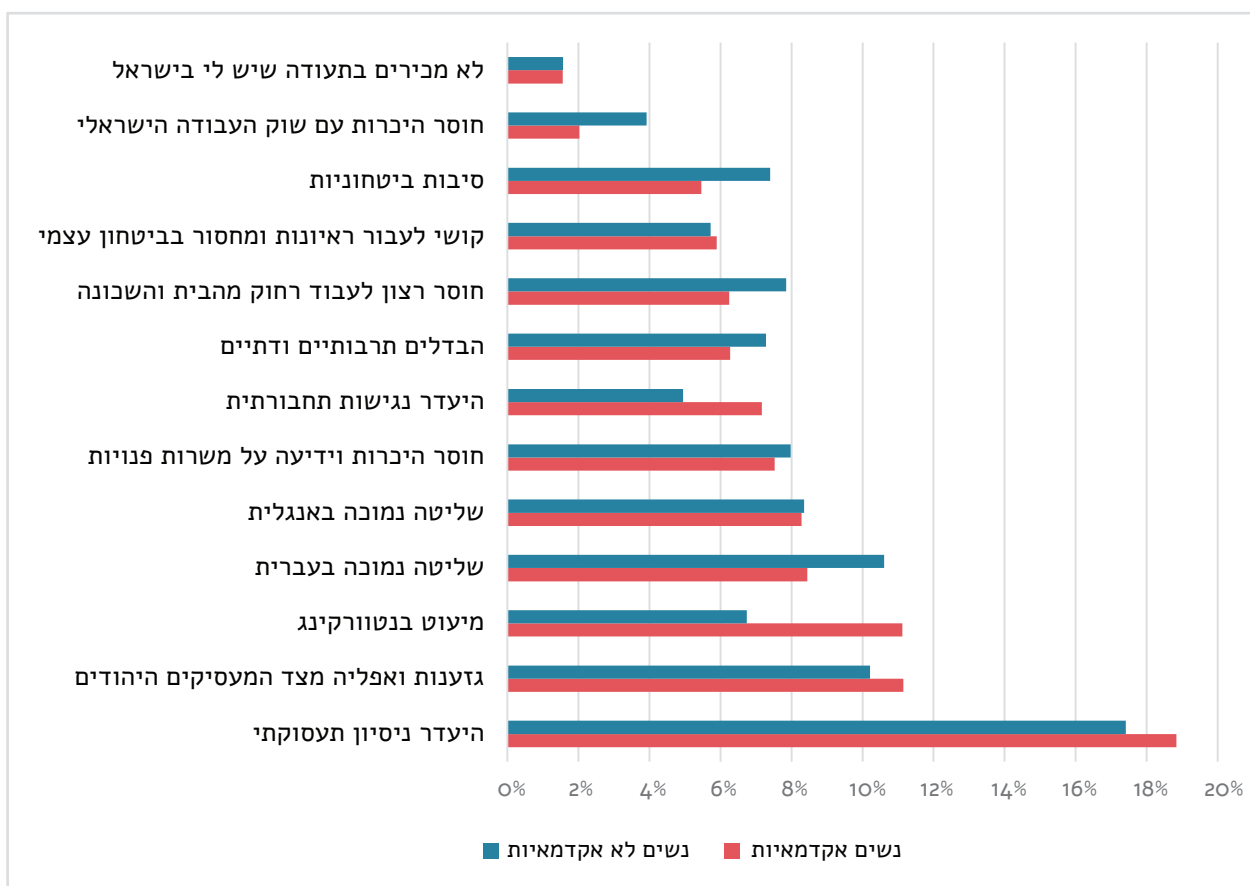
<sup>3</sup> למשל – שתיווי, ע' (2010). מסגרות טיפול לגיל הרך: חסם מרכזי לתעסוקת נשים ערביות. מכון אדווה.

<sup>4</sup> אוריינות שפתית כוללת התייחסות לרמת השליטה בעברית כדיבור, בקריאה ובכתיבה.

<sup>5</sup> סער, א' (2021). השתלבות תושבי מזרח ירושלים בשוק התעסוקה הישראלי: למידה מהצלחות. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

באשר הנשים בסקר נשאלו מהם שלושת החסמים המרכזיים המקשים על שילוב בשוק העבודה, בקרב נשים אקדמאיות נמצאו שיעורים גבוהים יותר של משיבות שציינו חסמים של היעדר ניסיון תעסוקתי, גזענות ואפליה ומחסור בנטוורקינג.

**תרשים מס' 2: "חשבו על חבר או קרוב משפחה שמחפש עבודה, מהם לדעתך שלושת החסמים המרכזיים שמקשים עליו להשתלב בשוק העבודה?"**  
 התפלגות התשובות בקרב צעירות (18-35) אקדמאיות ממזרח ירושלים לעומת צעירות שאינן אקדמאיות



מקור: סקר הון אנושי, 2020, מכון ירושלים למחקרי מדיניות

## הפסד השכר למשקי הבית: מעל 5,500 אקדמאיות ערביות אינן מועסקות, ההפסד בתקבולי השכר שלהן מגיע ל־400 מיליון ש"ח ויותר

כדי להבין את המשמעות הכלכלית הישירה של שיעורי התעסוקה הנמוך בקרב נשים אקדמאיות במזרח ירושלים, הערכנו מהו הסכום הכולל שאותן נשים היו מקבלות כשכר לו שיעור התעסוקה שלהן היה דומה לשיעור התעסוקה של נשים אקדמאיות בערים מעורבות.

כאמור, על פי נתוני הלמ"ס, בשנת 2021 היו מועסקות 11,500 עובדות אקדמאיות במזרח ירושלים. לו שיעור התעסוקה של נשים אלו היה זהה לשיעור התעסוקה של אקדמאיות בערים המעורבות – מספר המועסקות היה מגיע ל־17,000 מועסקות (מספר גדול ב־5,500 ביחס לנתון בפועל). ערך השכר החודשי לחישוב הוא שכר של 6,400 ש"ח לחודש, שהינו השכר הממוצע לנשים במזרח ירושלים לפי נתוני הביטוח הלאומי לשנת 2020. תרגום הפסד התעסוקה לעיל להפסד תקבולי שכר מלמד סך הנשים במזרח ירושלים מפסידות תקבולי שכר בהיקף שנתי של כ־370 מיליון ש"ח בשנה. בפועל ניתן להעריך ששכרן של נשים אקדמאיות גבוה יותר מהממוצע ולכן ההערכה לעיל היא הערכת חסר.

חישוב סך ההפסד בשלוש השנים הראשונות לתוכנית החומש (משנת 2018 עד שנת 2021) – לו שיעור התעסוקה אקדמאיות ערביות בירושלים היה ברמת שיעור התעסוקה של האקדמאיות הערביות בערים המעורבות – מגיע ל־1 מיליארד ש"ח.

### תובנות

- ◀ לנשים אקדמאיות במזרח ירושלים יש פוטנציאל תעסוקתי גבוה שאינו ממומש, ויש לקחת אותו בחשבון בתוכנית החומש הבאה. חשוב להקצות תקציבים וכלים ייחודיים באוכלוסיית יעד זו כדי להגדיל את שיעור התעסוקה ולהחליש את החסמים העומדים בפניה.
- ◀ הפסד התעסוקה והפסד השכר עשויים ללמד גם על מחסור במקומות עבודה במזרח ירושלים. הגדלת היצע מקומות העבודה תאפשר לאוכלוסיית הנשים האקדמאיות להשתלב בתעסוקה איכותית בשכר גבוה, יציבות וביטחון תעסוקתי.